

Nr 435

Av herr **Ohlin m. fl.**, *angående utformningen av den ekonomiska politiken, m. m.*

En central fråga för vår tids ekonomiska politik är den hur ett fast penningvärde skall kunna förenas med en tillfredsställande sysselsättningsgrad. Ända sedan kort efter krigets slut har man från vår sida inte tröttnat att framhålla detta problems betydelse och att uppmana regeringen att sörja för problemets skyndsamma klarläggande till ledning för dem som har ansvaret för den ekonomiska politiken i vårt land. Tyvärr är hithörande problemställningar allttjämt otillräckligt belysta. Vetenskapliga utredningar, som behandlar åtminstone delar av spørsmålet, pågår och väntas vara avslutade längre fram i år. Därefter skall en ny utredning rörande den praktiska tillämpningen taga vid, och den kan väntas ta en icke ringa tid i anspråk. Under sådana omständigheter är det inte tillrådligt att uppskjuta överväganden och åtgärder rörande vissa mera begränsade spørsmål av betydelse i detta sammanhang. Därvid bör beaktas att en ekonomisk politik, som ger medborgarna *frihet under ansvar*, i och för sig är att föredra framför en politik, som i detalj reglerar människornas handlingsätt på det ekonomiska området. En statlig detaljreglering blir i regel klumpig och verkar som sand i maskineriet. Den medför risker för en långsammare stegring av nationalinkomsten än som eljest vore möjlig och betyder i många fall en inskränkning av friheten och en reduktion av trivseln för ett stort antal människor.

Frågan hur den samhällsekonomiska balansen med tillfredsställande sysselsättning skall kunna upprätthållas med hjälp av mera generellt verkande medel skall vi i avvaktan på ovannämnda utredningar inte för närvarande mera ingående diskutera. Några fundamentala synpunkter skall emellertid här anföras, eftersom de kan ha betydelse för innevarande ekonomiska läge och det som möjligen kan uppkomma under nästkommande år, d. v. s. under en period då de mera långsiktiga utredningarna ännu sannolikt icke blivit slutförda.

När ett tillstånd redan uppkommit, då efterfrågan hotar att bli för stor i förhållande till varutillgången och man alltså kan tala om ett visst inflationstryck, intensifieras naturligtvis lusten att investera i produktiva anläggningar, transportmedel m. m. Eftersom kapaciteten utnyttjas till fullo och måhända i vissa fall redan är otillräcklig, framstår en ökning av densamma som ange-

lägen. Benägenheten att öka investeringarna ter sig då ej sällan så stark att en tillräcklig dämpning av densamma genom allmänt verkande medel förefaller svår. Detta är ett huvudmotiv till att man i sådana situationer många gånger tillgripit detaljregleringar av ransoneringstyp. Slutsatsen att de mera generellt verkande medlen är otillräckliga förefaller emellertid inte vara hållbar. Snarare bör man draga den slutsatsen att motverkande åtgärder måste tillgripas i tid, redan innan en verklig överkonjunktur uppkommit. Det finns ingen anledning tro annat än att detta i regel skulle kunna ske med hjälp av generellt verkande medel. Särskild betydelse har då utan tvivel en målmedveten kreditpolitik. Kreditåtstramningen spelar därvid en större roll än den kostnadsstegring en höjning av räntenivån medför. Men båda samverkar, och det är inte möjligt att åstadkomma kreditknapphet utan allehanda åtgärder av ransoneringstyp såvida man inte tillåter räntesatserna att variera. Genom rörlighet på kapitalmarknaden undvikes även risken för en snedvridning och fastlåsnings av densamma. Enligt vår mening är den politik, som för närvarande bedrivs genom olika ingrepp på kapitalmarknaden, inte tillräckligt smidig därför att den avstått från att till fullo taga ränterörligheten i sin tjänst.

En andra huvudsynpunkt på den ekonomiska politiken är att densamma inte tillräckligt beaktar *vikten av att sparandet ökas*. Endast genom en ökning av sparandet kan en utvidgning uppnås av den ram, inom vilken investeringarna har att anpassa sig. Det stora och otillfredsställda behovet av bostäder, skolor, sjukhus, produktiva anläggningar, telefoner m. m. och risken för en knapphet på elektrisk energi om några år gör det uppenbart att en ökning av sparandet tillhör de mest angelägna tingena i det svenska samhället.

Man kan inte häremot invända att sparandet som procent av bruttonationalinkomsten sannolikt är något större än före kriget och alltså inte kan framstå som helt otillfredsställande. Klart är nämligen att en större andel än då av bruttosparande och bruttoinvestering numera helt enkelt åtgår för att ersätta förslitning av existerande kapitalanläggningar. Det kan inte med bestämdhet påstås att nytt sparande tillgängligt för nyinvestering i ett växande samhälle — räknat i procent av nationalinkomsten — framkommer i större omfattning nu än före kriget. Eftersom man normalt kan vänta att sparandet, när sysselsättningen och nationalinkomsten per huvud stiger, växer *mer än i proportion till denna* framstår ovannämnda utveckling såsom klart otillfredsställande.

En starkt bidragande omständighet till att sparandet inte utvecklats på önskvärt sätt är naturligtvis inflationen. Under själva krigsåren fann sig människorna i en viss prisstegring utan att viljan att spara på längre sikt mera allvarligt skadades. Kriget och därmed följande inflation betraktades som en helt extraordinär företeelse. Det är främst den stora höjningen av levnads-

kostnaderna efter kriget, som skapat en osäkerhetskänsla för framtiden och minskat lusten att spara.

Det lönar för närvarande inte mödan att fundera över i vad mån de i den socialistiska tankevärlden under 1930-talet framträdande idéerna om att sparandet hotade att bli för stort kan förklara att den socialdemokratiska regeringen i vårt land ännu efter kriget inte tillräckligt intresserat sig för att skapa gynnsamma förutsättningar för ett stort sparande. Numera synes ingen på allvar bestrida det önskvärda i att förutsättningar skapas för ett ökat sparande. Det skulle varit betydelsefullt vid planeringen av åtgärder, som kan befrämja sparandet, om man i vårt land genomfört en mera ingående belysning av det svenska sparandets struktur och dennas förändring under åren efter kriget. Ifall inte detta spörsmål upptagits till behandling av penningvärdeutredningen förordar vi att det omedelbart göres till förmån för en specialundersökning.

En väg att öka det enskilda sparandet är en premiering av vissa former av kontant sparande genom statliga bidrag. Ett förslag i denna riktning utarbetades år 1951 av nuvarande regeringsrådet Klackenbergska. I en motion av den 13 november 1951 har från vårt håll en viss modifikation av den av herr Klackenbergska föreslagna anordningen angivits. Det förefaller motiverat, att här framlagda tankar underkastades en översyn.

Som konjunkturinstitutet uttalade i ett remissyttrande rörande det Klackenbergska förslaget bör man pröva möjligheterna att ge garanti mot penningvärdeförsämring åt de begränsade belopp av sparande, som skulle premieras.

En längre gående åtgärd av samma art till ökning av det enskilda sparandet vore att staten i viss omfattning försålde s. k. värdefasta obligationer. Ett försök i begränsad omfattning skulle kunna göras utan att möta större delen av de svårigheter, som brukar anföras mot denna tanke.

Från många håll har förslag till stimulering av sparandet framkommit, och ofta har metoder, som i detta syfte användes i utlandet, t. ex. i Tyskland, åberopats. Det finns anledning att överväga dessa metoders lämplighet i vårt land.

Väsentliga delar av bostadsbyggandet har i vårt land liksom i andra länder sedan gammalt finansierats av enskilda personer, särskilt genom amortering av bostadslån. Frågan i vad mån ökad användning av bostadsrättsformen vid nybyggnad av bostadsfastigheter skulle kunna bidra till en ökning av det enskilda sparandet bör utredas. Därmed skulle sannolikt följa att personer, som är villiga att själva i större utsträckning spara för att därigenom påskynda erhållandet av en tillfredsställande bostad, också genom att detta önskemål tillfredsställdes bleve belönade för sitt sparande.

Frågan om en allmän pensionsförsäkring till komplettering av folkpensionen tillhör de stora sociala frågorna i vårt land. Det synes vara en angelägenhet

av största vikt att de förslag som utarbetas till lösning av denna fråga beaktar betydelsen av att det enskilda sparandet inte därigenom minskas utan i stället tvärtom utökas.

Det förefaller inte uteslutet att anordningar som ger de anställda andel i vinst — vilken andel tillfaller dem endast efter ett visst antal år — skulle kunna bidra till sparandet. Även om införandet av sådana metoder är en fråga för parterna på arbetsmarknaden har staten all anledning att bidra till frågans belysning, bl. a. därför att den kan ha betydelse för en utökning av sparandet och inte minst av det riskbärande sparandet från spararkategorier, som eljest inte väsentligt bidrar till detta slag av sparande.

En särskild uppmärksamhet bör enligt vår mening ägnas frågan hur det riskbärande sparandet i landet skall kunna ökas. I vår tid synes de tekniska framstegen vara så snabba och framkomsten på marknaden av nya, mera effektiva maskiner ha en sådan omfattning att den hastighet varmed produktiviteten per arbetstimme stiger i mycket hög grad beror på den snabbhet med vilken det riskbärande sparandet tilltager. Hittills har den fria avskrivningsrätten och övriga värderingsregler i viss utsträckning underlättat finansieringen av nödvändiga maskininköp. I direktiven till företagsbeskattningskommittén har denna synpunkt inte tillräckligt beaktats. Vi anser därför lämpligt att vid en allmän översyn rörande åtgärder som kan ingå i en sparfrämjande politik även företagsbeskattnings inverkan upptages till behandling. Skulle denna beskattning i vissa avseenden revideras genom beslut av innevarande års riksdag bör detta inte lägga hinder i vägen för en sådan översyn.

Vid sidan av självfinansieringens problem erbjuder finansiering genom aktieemissioner ett stort intresse. Möjligheterna att härvidlag skapa gynnsammare förutsättningar genom en vidgning av marknaden bör inte förbises i detta sammanhang.

Ett allvarligt hot mot penningvärdets bevarande i vårt land skulle naturligtvis uppkomma, ifall en inflationsutveckling påbörjades i utlandet. För närvarande synes visserligen inga större risker föreligga i detta avseende. Det är emellertid inte uteslutet att längre fram en överdriven högkonjunktur i Förenta staterna skulle kunna leda till en sådan utveckling. Man gör därför klokt i att använda den tid som nu sannolikt förestår till att klargöra på vad sätt de från en eventuell utländsk inflation kommande riskerna skulle kunna bemötas. Under åren 1950—1952 var höjningen av levnadskostnaderna i Sverige väsentligt större än genomsnittet för de västeuropeiska länderna. En sådan utveckling får naturligtvis inte upprepas. Tills vidare synes emellertid inga åtgärder ha vidtagits, som skulle garantera att en utländsk inflation icke än en gång skulle slå igenom i Sverige med förstärkt effekt. Det kan icke vara tillrådligt att härvidlag blott avvakta slutförandet av den penningvärdeutredningen följande tillämpningsutredningen. Om denna inte i en

någorlunda nära framtid påbörjar sitt arbete och därvid i första rummet upp-
tar detta problem till behandling måste en särskild utredning anförtros en
första översyn av detsamma.

I det föregående har vi belyst några viktiga sidor av en ekonomisk politik
som syftar till uppnående av mål om vars önskvärdhet i allmänhet enighet
borde råda. Vad saken gäller är ett samlat grepp på olika sidor av den eko-
nomiska politiken med undvikande av en ryckighet, sådan som utmärkt efter-
krigsåren. I den mån ovan angivna frågor inte tas upp av ovannämnda tillämp-
ningsutredning, som finansministern ämnar tillsätta under innevarande år,
bör de bli föremål för särskilda utredningar. I avvaktan på direktiv för till-
ämpningsutredningen vill vi för dagen inte yrka på specialutredningar på
dessa punkter, utom i ett avseende. Då våra ekonomiska problem i dagens
läge till stor del uppkommit på grund av ett otillräckligt sparande, synes det
oss vara en angelägenhet av yttersta vikt att åtgärder för en ökning av spa-
randet snabbt vidtas. Alltför länge har man talat i allmänna ordalag om vik-
ten av en sparandeökning. Nu är det på tiden att något verkligen uträttas.
Vi vill därför föreslå att Kungl. Maj:t omedelbart tillsätter en utredning be-
stående bl. a. av representanter för sparbanker, banker, försäkringsbolag och
folkrörelser. Utredningen bör göra en översyn av de i vårt land och i andra
länder prövade åtgärderna till uppmuntran av sparandet och av övriga åtgärder
i detta syfte som befinnes lämpliga. Utredningen bör arbeta snabbt
och ha till uppgift att framlägga konkreta förslag till åtgärder.

Med stöd av ovanstående hemställer vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t
dels anhålla att ovan anförda synpunkter beaktas vid utform-
ningen av den ekonomiska politiken,
dels hemställa om en under medverkan av representanter för
sparbanker, banker, försäkringsföretag och folkrörelser ut-
förd översyn av i in- och utland prövade åtgärder till upp-
muntran av sparandet och av övriga åtgärder i detta syfte
som kan befinnas lämpliga, och om ett snart framläggande av
de konkreta förslag vartill denna översyn kan ge anledning.

Stockholm den 26 januari 1955

Bertil Ohlin

Wald. Svensson

Per A. Johnsson
i Kastanjegården

Filip Kristensson
Osby

Bertil von Friesen
